

práv. Tím padne dnešní pojem »správního aktu« a s ním i obvyklé líšení aktů konstitutivních a deklaratorních.

Applikována na naši otázku, bude tato theorie jako niti Ariadninou, pomocí jíž vyvážneme z bludiště dnešních sporů o právní povahu udělení patentu: udělení patentu jest skutkovou podstatou (nebo přesněji: součástíou skutkové podstaty, na kterou patentní zákon upíná určité povinnosti a práva, podmínkou práva ta i povinnosti determinující; žádná práva se tímto výrokem patentního úřadu netvoří, žádná práva se autoritativně nezjišťují.

A ještě jinak bude W e y r o v a theorie pro naše thema praktickou: odkládí spor o to, kdy »vzniká« právo patentní, zda již samotným udělením patentu, či teprve jeho zápisem v rejstřík, či snad až doručením patentové listiny majiteli patentu.

O vzniku patentního práva ve smyslu kausálním není možno vůbec mluvit; o žádné z uvedených okolností nelze říci, že by — sama o sobě, aneb ve spojení s jinými — patentní právo způsobovala, vytvořovala: to platí jak o udělení patentu, tak o jeho zápisu v rejstřík, který rovněž mnohdy za »konstitutivní« se pokládá.⁴⁵⁾ Všechny tyto okolnosti (udělení patentu, zápis, doručení patentové listiny) jsou však nezbytnými podmínkami, na něž víže se povinnost normou stanovená; všechny pospolu tvoří skutkovou podstatu, na kterou patentní zákon upíná komplex povinností a korespondujících práv označených souborným názvem »právo patentní v subjektivním smyslu«.

Výklad a kritika rakouských řádů habilitačních.

František Weyr.

I. Pojem habilitace.

Habilitací rozumíme akt, jímž připouští se žadatel jakožto soukromý docent na vysokou školu. Soukromými docenty jsou učitelé, kterým vysoká škola na základě habilitačního aktu přizná vědeckou způsobilost akademicky vyučovati. (Srov. M i s c h l e r v čl. »Universitäten« v Oesterr. Staatswörterbuch, IV., str. 660). Dle ustáleného pojmu jsou soukromí docenti a habilitační akty myslitelný pouze na vysokých školách. U nás není ovšem zákonné definice vysoké školy. Vysoká škola liší se od jiných škol svou organizací, zejména zásadou svobody vyučování a učení, která ovšem, pokud jsou vysoké školy ústa-

⁴⁵⁾ Právě jako zápis známky neb vzorku, viz Adler, System des Markenrechtes, Vídeň 1909, str. 254 a násl., 262 a násl., Kohler, Musterrecht, str. 92.

vy státními, nemůže býti provedena do krajnosti, pak jistou autonomií (volba rektora profesorským sborem atd.). Vědecké pěstování oborů, jimiž se vysoká škola zabývá, není nutným znakem, jelikož jsou myslitelný školy, které na základě zmíněných zásad pěstují jiné obory než vědy, na př. umění. Tvoří tudíž pouze zásady svobody vyučování a učení, jakož i jistá autonomie nezbytné pojmové znaky vysokých škol. Je-li však oborem vysoké školy věda, pak ovšem přistupuje k základní zásadě ještě princip vědeckosti vyučování. Znamená tudíž shora v definici soukromých docentů uvedený pojem »akademického« vyučování tolik jako »vyučování dle zásad platných pro vyučování na vysokých školách«, to jest svobodné a po případě vědecké, jde-li o vysokou školu, která pěstuje obory vědecké. Jest myslitelná instituce soukromých docentů (a tedy i habilitace) i na vysokých školách s jinými než vědeckými, tedy na př. uměleckými obory? Jsou-li myslitelný takové vysoké školy, zajiště. A poněvadž hlavním znakem vysoké školy jest pouze princip svobody vyučování a učení, jakož i zásada autonomie, nelze o zásadní možnosti zmíněných vysokých škol a tudíž i soukromých docentů při nich pochybovati.

Názory o tom, které školy dlužno v Rakousku pokládati za »vysoké« se vzhledem k nedostatku zákonné definice vysokých škol rozcházejí. V Mayrhofově Handbuchi (1898, 4. sv., str. 1057 a násl.) uvádějí se jako vysoké školy: A. University, B. vysoké školy technické, C. vysoká škola zemědělská ve Vídni, D. vysoké školy zvěrolékařské a E. akademie báňské. Chybí zde tedy umělecké akademie, ačkoliv tyto jsou výslovně ve svých statutech prohlášeny za vysoké školy (viz Mayrhofer IV., str. 1245, 1246). Úřední statistika rakouská (Oesterr. Statistik a Stat. Handbuch) neuvádí, pokud se týče neuváděla zvěrolékařské školy, za to ale umělecké školy (ve Vídni, Praze a Krakově) a theologické ústavy vyučovací. Báňská akademie a umělecké školy uvádí tato statistika jako »ostatní vyšší odborné ústavy vyučovací«. P r a ž á k ve svém Právu správním, II., 1916, rozlišuje všeobecné vysoké školy (university a techniky) a o d b o r n é, k nimž čítá Akademii výtvarných umění ve Vídni, uměleckou akademii v Praze, uměleckou školu v Krakově, vysokou školu zemědělskou ve Vídni, vysoké školy zvěrolékařské ve Vídni a ve Lvově. Báňské školy neuvádí Pražák mezi vysokými školami, patrně nedopatřením, poněvadž je neuvádí též mezi jinými odbornými školami.

II. P r á v n í p r a m e n y.

Pro university platí samostatná norma upravující habilitaci soukromých docentů. Jest to nařízení ministra kultu a vyučování ze dne 11. února 1888 čís. 19. ř. z., ve příčině habilitace sou-

kromých docentů na universitách. Před touto normou platil výnos provisorního ministerstva vyučování ze dne 19. prosince 1848 čís. 37. ř. z. ex 1849.

Pokud jde o vysoké školy technické, obsahují příslušné statuty těchto vysokých škol stručná ustanovení, jimiž se všeobecně stanoví, že pro habilitaci soukromých docentů mají platiti obdobná ustanovení o universitách.*) Tak na př. § 5. zák. o organisaci vídeňské techniky ze dne 10. dubna 1879 čís. 54. ř. z. praví: »Privatdozenten werden für alle Lehrgegenstände zugelassen, welche die Zwecke der Anstalt zu fördern geeignet sind. Für die Habilitation der Privatdozenten gelten dieselben Bestimmungen, wie an der Universität«; podobně též § 67. organického statutu pro tuto vysokou školu (nař. min. ze dne 20. února 1875). Pro obě pražské vysoké školy technické platí také též na základě výnosu ze dne 12. května 1896 habilitační řád universitní s jistými modifikacemi, které pro základní otázku nepadají na váhu. Pro brněnskou německou techniku provedl recepci universitního řádu habilitačního zákon ze dne 4. května 1873 čís. 92. ř. z. (§ 5.). Analogické ustanovení má zákon pro lyovskou techniku (ze dne 19. června 1894 čís. 57. z. z., § 6.). Česká brněnská technika nemá ani zvláštního zákona, ani organisačního statutu; užívá se pro ni norem vídeňské techniky.

Pro vysokou školu zemědělskou byla nařízením min. orby ze dne 30. července 1872 č. 120. ř. z. recipována administrativní ustanovení, platná pro ostatní vysoké školy vůbec. O habilitaci jedná — mimo § 28. statutu ze dne 24. února 1873 č. 28. ř. z. — zvláštní provisorní nařízení min. orby ze dne 31. července 1872 č. 121. ř. z.

V předpisech, upravujících poměry obou zvěrolékařských vysokých škol, se výslovně o soukromých docentech a o habilitaci nemluví (totéž platí ostatně i o uměleckých akademiích). Pro Vídeň vydán »reglement« společného ministra války ze dne 30. června 1871, který uvádí toliko honorované docenty jako členy učitelského personálu. Studijní řády vydány nařízením ministerstva vyučování ze dne 27. a 28. března 1897, rigorosní řád ministerským nařízením ze dne 14. září 1908. Soukromé docenty tyto vysoké školy mají. Dle Oesterr. Staatswörterbuch, IV., str. 552, »platí pro habilitaci tytéž předpisy jako na jiných vysokých školách«.

Pro báňské akademie platí nyní příslušný statut (nejv. rozh. ze dne 31. července 1904). Nejv. rozhodnutím ze dne 27. prosince 1894 byly tyto školy prohlášeny za vysoké, promoční právo mají od roku 1906. Statuty mluví výslovně o sou-

*) Srov. k tomu nyní Jähnl, Vorschriften für die Technischen Hochschulen Oesterreichs, Vídeň, 1916.

kromých docentech a stanoví, že připuštění jejich pro obory, které mohou sloužiti účelům báňské akademie, děje se na návrh profesorských sborů ministrem orby (nyní ministrem veřejných prací). »Instrukce« ze dne 2. srpna 1904, kterou vydal ministr orby na základě zmíněného statutu z roku 1904, jedná v §§. 24. až 26. o »docentech« vůbec, v §u 26. o soukromých docentech zvlášť.

III. Výklad a kritika universitního řádu habilitačního.

Velmi správně praví Mischler v citovaném již článku (str. 660): »Das Institut der Privatdozenten ist von grundlegender Bedeutung für die Universitäten, indem nahezu ausnahmslos die Besetzung der Lehrkanzeln aus dem Kreise der Privatdozenten erfolgt; nur durch Vermittlung dieser Institution ist es möglich, den wissenschaftlichen Charakter des Universitätsunterrichtes zu wahren«. Nutno se proto ptáti, jak se snáší s touto základní důležitostí skutečnost, že instituce soukromých docentů jest u nás normována pouhým ministerským nařízením? Jak srovnává se to s ustanovením naší ústavy, dle něhož úprava právních poměrů universit má se díti zákonodárným aktem, a s praxí, která dokonce vyžaduje ke zřízení každé nové university zvláštního zákona? Což není norma upravující všeobecně habilitaci soukromých docentů nepoměrně důležitější než zřízení či nezřízení některé nové university? Lze vskutku těžko chápati, že povolání zákonodární činitelé projevují pro tuto otázku tak málo zájmu, přenechávajíce úpravu její ministerským předpisům.

Stejně nápadnou jest nedostatečnost oné úpravy po stránce obsahové, uvážíme-li, že vlastně pouze university mají svou vlastní habilitační normu, kdežto pro řadu vysokých škol (a to zejména technických) byla tato norma prostě recipována příslušnými zákony a statuty zcela bez ohledu na to, hodí-li se ve své celistvosti pro poměry, které jsou přece podstatně jiné, než poměry na universitách. Ohledně technik, které mají zvláštní zákony, dlužno ostatně podotknouti, že pro ně (na rozdíl od universit) jest otázka habilitační aspoň formálně upravena zákonem. Je to však toliko »blanketový« zákon, poněvadž obsahově jest i zde záležitost upravena pouhým nařízením; neboť všechny případné dodatečné změny habilitačního řádu universitního platí následkem zmíněné recepce ipso iure též pro vysoké školy technické.

Jsou i vysoké školy, které, jak jsme viděli, nemají vůbec žádné normy o habilitacích a jest tudíž otázka, zda na nich, ač

jinak beze sporu vysokými školami jsou, je instituce soukromých docentů právně možnou.

Nedostatečnost, neúplnost a nejasnost právní úpravy otázky docentské souvisí zajisté s tím, že i právní poměry vysokých škol jsou zcela nedostatečně upraveny, že chybí zejména výslovné zákonné ustanovení o tom, jaké kritérium z toho onoho ústavu vyučovacího činí vysokou školu. (Stačí v tom směru prosté prohlášení ústavu za vysokou školu, či dlužno vyžadovati i určitou organizaci její, zejména pokud jde o z p ů s o b vyučování a učení?) I to jest velmi vážný nedostatek našeho právního řádu.

Budeme se tuto zabývatí hlavně universitním habilitačním řádem a na konec přidáme několik stručných poznámek o habilitačním řádu pro vysokou školu zemědělskou ve Vídni a o příslušných velmi kusých předpisech pro akademie báňské.

A. Universitní řád habilitační.

a) Část materiální.

1. Podmínky habilitace. Podmínky, které musí splniti žadatel, aby mohlo býti zavedeno příslušné řízení za účelem udělení veniae docendi, uvedeny jsou v §§. 1.—5. habilitačního řádu.*)

Venia docendi uděluje se především toliko na žádost (§ 1.). Žádost musí býti instruována dle předpisu §u 5. dvěma přílohami: curriculum vitae a programem přednášek, po případě, jde-li o obor, který předpokládá vyučování demonstracemi, dalším udáním, jakým způsobem si kandidát hodlá zaopatřiti nutné učební pomůcky a potřebný materiál. Jako další osobní předpoklady pro udělení veniae docendi uvádí habilitační řád tyto náležitosti: 1. žadatel musí míti doktorát oné fakulty, ku které dotčená disciplína náleží, 2. musí předložiti tiskem uveřejněné dílo (ein durch den Druck veröffentlichtes Werk) nebo větší pojednání (grössere Abhandlung), která vědeckou metodou pojednává samostatně o problému oné vědy, pro kterou se žadatel habilitovati míní, 3. přípuštění k habilitačnímu řízení předpokládá dále, že kandidát absolvoval universitní studium aspoň před dvěma lety.

Ad 1. Pokud jde o nabytý d o k t o r á t, stanoví § 4. habilitačního řádu výjimku v tom smyslu, že ministr vyučování může

*) Habilitační řád praví v §u 3: „Zur Erlangung der Lehrbefugnis als Privatdozent (Habilitation) ist erforderlich . . .“ a uvádí jisté osobní předpoklady pro zahájení řízení habilitačního. Veškeré podmínky pro konečné udělení veniae docendi nevyčerpává zde (§ 1.—5.) habilitační řád. Přistupují pak totiž ještě v dalším řízení kollokvium a přednáška na zkoušku. O těchto podmínkách bude jednáno v části b) (Řízení habilitační).

v případech zvláštního ohledu hodných na návrh fakulty dispensovati od doktorátu vůbec nebo od doktorátu dotčené fakulty. Ze znění §u 3. plyne, že nerozhoduje doktorát oné fakulty, ku které se žadatel míní habilitovati, nýbrž té fakulty, ku které dotčená disciplína náleží («welcher die betreffende Disciplin angehöret».*) To plyne též z §u 4., který má na mysli dva případy: buď nemá žadatel doktorátu vůbec, nebo má sice doktorát, ale jiný než doktorát oné fakulty, ku které zvolená disciplína přináleží. V obou případech nutno vymoci si dle §u 4. dispense ministerstva vyučování, v obou případech však vztahuje se dispense pouze na určitý doktorát a to ten, kterého jinak habilitační řád pro habilitaci vyžaduje (§ 3.). § 4. zmiňuje se výslovně též o dispensi od doktorátu vůbec patrně jen proto, aby nevznikly pochybnosti o tom, že dispense je možná i když žadatel doktorátu vůbec nemá. Za to nelze dispensovati od »dotčeného universitního studia« (das betreffende Universitätsstudium). »Dotčeným universitním studiem« rozuměti jest — podobně jako při doktorátu — ne studium na fakultě, na které se žadatel habilitovati hodlá, nýbrž na té, ku které zvolená disciplína přináleží. — Případný čestný doktorát žadatele nelze pokládati za doktorát ve smyslu §u 3. habilitačního řádu.

Ačkoliv hab. řád nemluví o doktorátu nabytém na rakouských universitách (nestanoví ostatně též, že »dotčené universitní studium« musí býti vykonáno na některé rakouské universitě, § 3.), přece je jasno, že míní jen rakouské university. Z toho plyne, že cizozemské doktoráty nejsou na rovně postaveny rakouským ani ve smyslu habilitačního řádu. Tak ostatně též praxe. Výnosem ministerstva vyučování ze dne 12. srpna 1889 čís. 14.059 bylo vzhledem k nostrifikaci cizozemských diplomů doktorských při habilitacích stanoveno, že udělení dispense od zmíněného požadavku (doktorátu) má býti pokládáno jen tehdy za odůvodněné, kdyby vyloučením žadatele za habilitaci ztratit akademický učitelský úřad v neprospěch zájmů vyučovacích výbornou sílu učitelskou (Mayrhofer, IV., str. 1879).

Co do požadavku doktorátu neznamená nyní platný habilitační řád z roku 1888 změny vůči starému z roku 1848. I tam

*) Srovn k tomu očividně nesprávný výklad tohoto ustanovení výnosem ministerstva vyučování ze dne 24. dubna 1890 čís. 7514 (Beck-Kelle, Universitäts-gesetze str. 174), dle něhož jest mu rozuměti tak, »dass das Doktorat derjenigen Fakultät erworben sein müsse, an welcher der Bewerber Vorlesungen über eine bestimmte Disciplin zu eröffnen wünscht und zu welcher daher (?) die betreffende Disciplin, wenn sie auch unter Umständen von einen andern Gesichtspunkte aus als gleichzeitig in den Rahmen einer anderen Fakultät fallend angesehen werden kann, jedenfalls als zugehörig angesehen werden muss.« Je ale právě otázkou, kdy určitá disciplína »přináleží« té oné fakultě. Platné organisaci universit (a i jiných vysokých škol) nehoví zajisté názor, že by tatáž disciplína mohla stejně a současně přináležeti dvěma fakultám. Viz o této otázce ještě níže.

žádá se na kandidátech habilitace doktorát (§ 1.) a připouští se dispens (§ 6.: »Von der Vorlegung des Doktordiplomes kann der Lehrkörper Umgang nehmen bei Männern, die infolge wissenschaftlicher Leistungen einen ausgezeichneten öffentlichen Ruf genießen, oder bei denen ein besonderes, auf andere Weise nicht leicht zu befriedigendes Bedürfnis der Lehranstalt dafür spricht.«).

Pokud by platil habilitační řád pouze pro university, nemohly by vzniknouti o významu znění Šu 3. («welcher die betreffende Disciplin angehört») žádné podstatnější pochybnosti. Jinak ovšem má se věc, uvážíme-li, že universitní habilitační řád byl recipován též pro vysoké školy technické. Je totiž otázka, co platí ohledně požadavku doktorátu pro habilitace na vysokých školách technických. Dříve odbývány byly na těchto školách zvláštní »přísné zkoušky za účelem dosažení diplomu«, které co do svého významu měly býti analogií universitních rigoros a zejména měly nahrazovati doktorský diplom při habilitaci. Situace se ovšem změnila zavedením formálních doktorátů na vysokých školách technických. Tím byla na př. věta Š. 5. statutu vídeňské techniky: »Das Doktorsdiplom kann durch das Diplom über die abgelegten strengen Prüfungen der betreffenden Fachschule ersetzt werden« patrně zrušena a jest nyní za to míti, že i kandidát habilitace na vysoké škole technické musí míti bezvýjimečně doktorát, nebyla-li mu udělena výslovná dispense ve smyslu Šu 4. hab. řádu. V jiném směru se ovšem zavedením doktorátu technických věd situace v podstatě komplikovala tím, že habilitace nepředpokládá, jak jsme viděli, doktorátu oné fakulty, na které se habilitant hodlá habilitovati, nýbrž oné, »ku které dotčená disciplína náleží«. Jinak ale jest s hlediska habilitačního řádu jednotnost a rovnocennost doktorátu dána formálním znakem fakulty, »ku které dotčená disciplína náleží«, a nikoliv obsahovým kriteriem vědecké materie, na niž se vztahuje. Tak na př. dlužno vzhledem ku zmíněnému ustanovení hab. řádu (§ 3.: »der Fakultät, welcher die betreffende Disciplin angehört«), jakož i k organisaci jednotné fakulty filosofické za to míti, že doktorát této fakulty stačí k habilitaci pro kterýkoliv vědecký předmět, »který k ní přináleží«, bez ohledu tedy na to, zda-li právě habilitant dosáhl svého doktorátu složením rigoros z onoho předmětu, pro který se napotom habilitovati míní. Máme toliko jediný a jednotný doktorát filosofie, ať doktor je historikem, filologem, matematikem, botanikem atd., a proto dle jasného znění hab. řádu nemohlo by na př. býti žadatelé za habilitaci pro matematiku na překážku, že dosáhl svého času doktorátu po ukončení studií, dejme tomu filologických. V takovém případě by stačilo, kdyby kandidát prokázal, že »dotčené universitní studium« (poslední věta Šu 3.;

tedy patrně matematické) absolvoval, ba dalo by se zastávat i mínění, že ani toho není třeba, jelikož citovaná věta obsahuje výslovně jen ustanovení, že »ono studium musí mít kandidát nejméně dva roky absolvováno«. Slovo »Universitätsstudium« (a contr. »Fakultätsstudium«) nasvědčuje však spíše mínění prvnímu. Kdo by ostatně chtěl zastávat mínění, že v našem případě doktorát filosofie, nabytý po skončení studií filologických, nestačí pro pozdější habilitaci z matematiky nebo jiného vědného oboru, zastoupeného na filosofické fakultě, musel by dojít k závěru, že promoce na základě rigoros z určitého oboru, pěstovaného na této fakultě, jest absolutní překážkou pro pozdější habilitaci z jiného oboru, poněvadž právě není možná dvojitá promoce na téže fakultě.

Uvažujeme-li ale nyní o vzájemném poměru mezi universitami a technikami, shledáváme především, že některé »discipliny« (ve smyslu §u 3.) přináležejí stejně universitám jako technikám, tak na př. celá řada teoretických (průpravných) předmětů přednášených na technikách, jako jest matematika, fyzika, geologie a pod. Je-li právně přípustná habilitace z těchto předmětů na technikách (jak ji praxe též beze všeho připouští), pak plyne z toho, že tyto discipliny »přináležejí« stejně technikám jako universitám. Zcela patrné je to na př. o chemii, které jest věnováno na technikách celé zvláštní oddělení. Je-li ale dále pro habilitaci na určité vysoké škole, pro kterou platí universitní habilitační řád, zásadně nerozhodno, na které vysoké škole kandidát příslušného doktorátu nabyt (viz § 3.), pak nelze nahlédnouti, proč by na př. doktorát technických věd, získaný po absolvování studií chemických na některé vysoké škole technické, neměl stačiti kandidátu habilitace pro chemii na universitách. Ba dlužno vzhledem k tomu, že předpisy o doktorátu na technikách znají jen jediný, jednotný »doktorát technických věd« (tedy ve smyslu §u 3. hab. řádu jen jedinou fakultu!), míti za to, že je pro posouzení otázky nerozhodno, na základě kterého speciálního studia doktorát technických věd byl udělen. Stačilo by tudíž, kdyby kandidát — hledě k cit. ustanovení poslední věty §u 3. — prokázal studia na onom oddělení vysoké školy technické, na kterém se ona disciplína pěstuje (v našem případě tedy na oddělení chemickém). Nechceme-li ale připustiti rovnocennost doktorátů na technikách s doktoráty na universitách, pak musíme důsledně vyloučiti též případ opačný: totiž habilitaci kandidáta s universitním doktorátem (na př. matematika, chemika, fyzika, geologa ad.) na vysoké škole technické, nemá-li zároveň doktorát věd technických. Praxe sice tento případ bez závady připouští, je však pochybné, jak by se stavěla k případu opačnému.

Z dosavadních našich vývodů plyne dále, že příslušné usta-

novení hab. řádu je nedostatečné a že zejména byla nepřipustná paušální recepce univerzitního habilitačního řádu pro vysoké školy technické, poněvadž byla tím platnost jeho rozšířena na poměry zcela odlišné. Ustanovení §u 3. hab. řádu, že kandidát soukromé docentury musí se vykázati doktorátem »der Fakultät, welcher die betreffende Disciplin angehört«, jest po recepci tohoto řádu pro techniky patrně nedostatečný, poněvadž právě nerozhoduje pouhé »přináležení« této disciplíny k vysoké škole (fakultě), nýbrž i ještě jiné vlastnosti. K vysokým školám technickým »přináleží« (v onom všeobecném smyslu) na př. i právní věda — některé obory této vědy jsou dokonce i zkušebními předměty při státních zkouškách na technikách —, přece ale bylo by absurdní, kdybychom proto chtěli stavěti na roveň doktorát technických věd a doktorát právnické fakulty co do habilitace na právnické fakultě té oné university. Nečiníme-li ale tak, pak jest nedůsledno, když na druhé straně vysoké školy technické při habilitaci kandidátů z oborů pěstovaných též na universitách (jako právo, matematika, fysika a pod.) spokojují se s doktorátem univerzitním. S tím souvisí ještě jiný, mnohem zásadnější nedostatek našeho řádu habilitačního, že totiž v něm není řečeno, ba ani naznačeno, pro jaké předměty je vlastně habilitace na té oné vysoké škole možná a přípustná. Pokud nebyla platnost habilitačního řádu rozšířena na vysoké školy technické, nepadala tato nejasnost tak na váhu (ač i takto mohou mezi jednotlivými univerzitními fakultami vzniknouti pochybnosti, na př. mezi filosofickou a lékařskou s jedné a právnickou a filosofickou s druhé strany), nyní však staly se rozpory ty velmi povážlivé. Nesmíme také přehlížeti, že jednotlivé »fakulty« univerzitní a »oddělení« na technikách se co do organisace podstatně liší, takže prostá aplikace nezměněného habilitačního řádu univerzitního naráží každým krokem na obtíže. De lege ferenda bylo by tedy žádoucí, aby příští reforma habilitačního řádu stanovila nebo aspoň naznačila ony obory, pro které možno se habilitovati na té oné vysoké škole, pokud se týče »fakultě« či »oddělení«, čímž by současně bylo i stanoveno, jaké předměty (disciplíny) ve smyslu hab. řádu té oné fakultě (vysoké školy) »přináleží«. Bližší rozbor této reformní otázky nepadá do úkolu tohoto pojednání.

Na universitách žádá se pro dosažení profesur dle zvyklosti zásadně doktorátu, ač požadavek tento výslovně není v žádném normě stanoven (mimo fakultu theologickou, kde mají dle min. nař. ze dne 29./III. 1858 čís. 50. říš. zák. profesori býti »zpravidla« doktory theologie; viz Beck-Kelle, Universitätsgesetz, str. 90). Vzhledem k tomu, že učitelská funkce profesorů a soukromých docentů je v podstatě táž, že dále od nich požadují se tytéž schopnosti vědecké, jest ustanovení o dosaženém

doktorátu jakožto nutné podmínce habilitace důsledné. Plyne ostatně již ze zásady »in majore minus continetur«, poněvadž ten, kdo má schopnost habilitace, musí mít i schopnost nabýti doktorátu. Jinak mají se věci na vysokých školách technických. Tam nevyžaduje se pro profesorský úřad sice doktorátu, ovšem ale — po bezmyšlenkovité recepci universitního hab. řádu — pro soukromé docenty. Tím vzniká zřejmý rozpor, poněvadž se co do požadavku doktorátu vyžaduje od docentů více než od profesorů. Než k tomu se ještě vrátíme v jiné souvislosti. Zde stačí pouze podotknouti, že dle mého mínění byla nekritická recepce instituce universitních doktorátů stejně velkou chybou, jako bezmyšlenkovitá recepce habilitačního řádu universitního pro vysoké školy technické.

Ad 2. Poslední věta ř. 3. hab. řádu zní takto: »Die Zulassung zur Habilitierung setzt voraus, dass der Kandidat das betreffende Universitätsstudium vor wenigstens zwei Jahren absolviert hat«. Vzniká tudíž otázka, který konečný časový moment má být rozhodným pro úsudek, zda podmínce té v jednotlivém případě bylo vyhověno. Poněvadž dle smyslu hab. řádu »připouští« v první instanci [viz o tom část b) tohoto pojednání] k habilitaci profesorský sbor a jen po př. — v druhé instanci — ministerstvo samo, plynulo by z toho, že zmíněnou dobu dle slovného znění ř. 3. dlužno počítati od okamžiku absolvování studií do okamžiku »připuštění« se strany první instance, t. j. sboru profesorského. Dle toho mohlo by tedy být zahájeno habilitační řízení i dříve, t. j. před uplynutím dvouleté doby, jen kdyby v okamžiku usnesení sboru o připuštění již vypršela. Tento výklad však nehoví pravému smyslu hab. řádu. Zajisté tvoří konečný bod oné doby okamžik podání žádosti habilitační. Celé řízení habilitační dlužno považovati za jediný nedílný akt, jehož podmínky musí být dány již při zahájení řízení. Nemá tedy profesorský sbor ani povinnosti ani práva zahájit řízení habilitační dříve, než předepsaná dvouletá doba vypršela. (Tomuto výkladu nasvědčuje ostatně i užití slova »Habilitierung« v cit. ř. 3.: »Habilitierung« znamená — jako každé slovo s příponou »ung« — jistý nedokončený děj na rozdíl od slova »Habilitation«, které vyjadřuje děj již skončený.)

Poznamenati dlužno, že ono ustanovení poslední věty ř. 3. nynějšího hab. řádu jest novum oproti dřívějšímu řádu, který podobného předpisu neměl. Jaký má účel? Patrně má hab. řád za to (a to právem), že kandidát nemůže dříve započítati se sepsáním habilitačního spisu než po ukončení studií a že tudíž v normálních případech musí uplynouti jistá minimální doba, než stává se vskutku zralým k řízení habilitačnímu. Ostatně ani v případech mimořádných (zvláštní talenty atd.) není neštěstím,

když se kandidátu poskytne doba, aby zrale uvážil, než rozhodne se o životním povolání.

Ad 3. Další podmínkou jest, aby kandidát předložil »ein durch den Druck veröffentlichtes Werk oder eine durch den Druck veröffentlichte grössere Abhandlung- (Habilitationsschrift), welche nach wissenschaftlicher Methode ein Problem derjenigen Wissenschaft selbständig behandelt, für welche sich der Bewerber zu habilitieren beabsichtigt« (§ 3. hab. řádu). Podaná práce musí tedy vyhovovati následujícím formálním a hmotným podmínkám:

a) musí býti tiskem uveřejněna. Tomu tak nebylo dle dřívějšího hab. řádu, který žádal toliko »eine gedruckte oder geschriebene Abhandlung, oder ein grösseres Werk«. Účel novoty zavedené nynějším hab. řádem jest jasný: má jí býti pokud možná zamezeno protekcionářství při udílení veniae doctendi a umožněna veřejná kritika habilitačních spisů. Účelu tomu odpovídá zcela, že novým hab. řádem byl starý passus »gedruckte oder geschriebene Abhandlung...« nahražen slovy »ein durch den Druck veröffentlichtes Werk oder...« Jde tedy o publikaci, nikoliv jen o vnější znak vytištění, neboť nemusí býti každá vytištěná věc již proto i »publikována« (vzpomeňme na př. tištěných navštívenek, pozvánek a pod.). Bude tedy v každém jednotlivém případě quaestio facti, zda-li vytištěná věc jest též publikována (uveřejněna). Zejména může býti pochybno, zda-li knihy vydané tak zv. vlastním nákladem možno považovati za »uveřejněné« ve smyslu hab. řádu, když přece náleží v takovém případě zcela na autorovi, zdali, komu a za jakých podmínek chce exempláře své práce učiniti přístupnými. Zajisté by dále nehovělo intencím hab. řádu, kdyby kandidát habilitace dal svou práci vytisknouti pouze v 10ti, 5ti nebo dokonce snad v jediném exempláři, neboť v takovém případě nelze mluvit o »uveřejnění«. Dlužno tudíž v zásadě žádati, aby práce byla učiněna v podstatě veřejně přístupnou a to pomocí tisku.

Záhadným bylo ustanovení starého hab. řádu: »eine gedruckte oder geschriebene Abhandlung, oder ein grösseres Werk«. »Dílo« bývá — jelikož jím se míní samostatně vydaná publikace — zpravidla větší (objemnější) než pouhé pojednání, jímž míníme článek, uveřejněný buď v periodickém časopise, nebo aspoň v souborném nějakém díle, a nemá tudíž smyslu žádati sice výslovně na »dílu« větší rozsah, nikoli však na pojednání. Správně proto mluví nový hab. řád o »větším« pojednání a pouze o »dílu« (Werk). Pomýšlel snad starý hab. řád při onom »větším díle« na práci jiného druhu než literárně-vědeckou? Snad na nějaký projekt, výkres, či něco podobného? To zdá se nám býti málo pravděpodobné; spíše jde o pochybenou redakci.

Co však týče se nového hab. řádu, jest již nepochybně, že podaná práce musí býti literárně-vědeckou. To plyne z ostatních znaků, které musí míti. Jest to:

b) požadavek, aby v ní řešen byl vědecký problém vědeckou methodou a samostatně. Tímto požadavkem jest zásadně charakterisován celý institut soukromé docentury. Kandidát habilitace musí prokázat, že jest theoretikem, t. j., že dovede pojednati theoreticky (všeobecně) o zvoleném problému vědeckém. Nejde tedy o aplikaci rozluštěných (hotových) problémů na konkrétní případy, což jest věcí praktiků. Proto žádá hab. řád literární práci a nepřipouští jiný důkaz kvalifikace, jako na př. průkaz jednotlivého činu, byť by tento byl sebe skvělejší. Nestačí tedy na př., kdyby kandidát habilitace pro chirurgii podal průkaz, že provedl nový druh operace, třeba sebe geniálnější, a nestačilo by pro fysika, kdyby se vykázal znamenitými experimenty. Hab. řádu jde očividně v první řadě o theoretické zpracování problému, nikoliv o pouhé rozřešení jeho, které se může státi po př. též činem (srovn. rozdíl v pojmech: Werk — Tat).

V tomto článku není místno, abychom širě rozebrali pojmy »vědecký problém« a »vědecká methoda«. Stačí, když poznamenáme, že vědecká práce musí býti vždy soustavná (systematická) a methodická. Vyžaduje se tedy na habilitační práci methoda a systém, jichž si autor musel býti vědom. Kterýkoliv předmět (problém) může býti řešen vědecky, je-li vědomě řešen methodicky a systematicky, t. j. cestou theoretickou čili všeobecnou.

Žádá-li hab. řád dále, aby problém řešen byl »samostatně«, znamená to patrně tolik, jako »kriticky«. Nevyžaduje se tedy nutně nové řešení problému, stačil by zajisté i kritický rozbor nějakého problému, při němž autor kriticky (t. j. samostatně) odůvodní, proč se přidává k té či oné theorii. Ba nelze ani dle předpisu hab. řádu žádati objektivně správné rozřešení té oné vědecké otázky. Rozřešení může býti po př. dle názoru posuzovatele pochybené, práce ale přes to methodická, systematická a samostatná (kritická). Naproti tomu nestačilo by nahodile správné (šťastné) rozřešení vědeckého problému, kdyby chyběla vědecká methoda. Takové řešení nebylo by vědeckým »dílem«, nýbrž »činem«.

Z dosavadních výkladů plyne tento důležitý důsledek: pro habilitaci jest rozhodnou kvalifikace k samostatné vědecké práci, nikoliv určitý stupeň znalosti konkrétních vědeckých poznatků. To bude rozhodné též pro posouzení účelu h a b i l i t a č n í h o k o l l o k v i a (viz níže). Z našeho vymezení plyne dále, že pro kvalifikaci kandidáta není rozhodnou míra znalostí, které

má vysokoškolský učitel sprostředkovat posluchačům, jinými slovy tedy: potřeba posluchačů. Ne tato, nýbrž potřeba samostatné vědecké práce jest základem instituce soukromých docentů. Proto nerozhoduje též, zdali kandidát habilituje se na oné vysoké škole, ku které předmět jeho zásadně přináležel, nebo na jiné; na př. když medik nebo právník habilituje se na vysoké škole technické. Má-li býti zachována důležitá instituce soukromé docentury neporušenou, dlužno od podobných kandidátů požadovati stejnou kvalifikaci, jaká by od nich byla požadována na fakultě lékařské, pokud se týče právnícké. Jinak bylo by lépe, kdyby hab. řád nepřipouštěl tyto předměty na jiné vysoké školy. Zmíněným pojmovým znakem liší se totiž soukromý docent od docenta honorovaného a lektora. Pro kvalifikaci těchto ovšem v první řadě rozhodují potřeby posluchačů. (Ostatně nutno poukázati ještě k tomu, že by pak tytéž — zde potírané — zásady důsledně musely platiti i pro profesory vysokých škol. I pro kvalifikaci těchto profesorů jest však v první řadě rozhodnou vědecká schopnost a nikoliv míra potřeb posluchačů; jinak by se vysoké školy lišily toliko kvantitativně — t. j. co do rozsahu potřebných znalostí učitelů — od škol nižších, a nikoliv kvalitativně, jak tomu skutečně jest a má býti.)

Zmínil jsem se o této otázce podrobněji, poněvadž se u nás vskutku vyskytly podobné názory, které zde potírám.

Hab. řád je tedy zcela zřejmě přistřižen výlučně pro účely ryze theoreticko-vědecké. Naskytá se tudíž opět zásadní otázka, zdali se doporučovalo recipovati beze všeho zásady universitního hab. řádu pro vysoké školy, které založeny jsou na poněkud jiném principu než ryze theoreticko-vědeckém, tedy hlavně pro vysoké školy technické. Na takových vysokých školách, kde protiva theorie a praxe není rozřešena jednotně ve prospěch theorie, nastaly paušální recepce universitního hab. řádu základní rozpory, které stupňovány jsou tím více, čím více v novější době tyto školy samy zdůrazňují praktický směr na úkor theoretického. Nechceme zde řešiti otázku, na jaké ideové zásadě (theoretické či praktické) by měly býti vysoké školy technické vybudovány. Jisto jest, že při obsazování profesur z technických oborů zvítězil princip praktický, poněvadž bývají obsazovány vynikajícími muži z praxe, na nichž se přirozeně vedle praktické kvalifikace nemůže žádati ještě podobná theoretická kvalifikace jako na profesorech universitních. K čemu ale pak žádati pro soukromé docenty těchže oborů kvalifikaci dle universitního hab. řádu? Účelem instituce soukromých docentů jest, jak bylo již řečeno, především, aby byl vychován profesorský dorost pro budoucnost. Dle zmíněné praxe na vysokých školách technických dlužno však hledati tento dorost v řadách praktiků, čímž odpadá právě zmíněný nejdůležitější účel soukro-

mých docentur. Nutno se dále tázati, zdali za těchto poměrů jest zaručena možnost odborného posouzení habilitačních žádostí dle §u 7. hab. řádu? Další nesrovnalost spočívá v tom, že za zniněných předpokladů může sice míti tentýž kandidát vynikající schopnost pro profesuru, nikoliž ale pro soukromou docenturu téhož oboru, ačkoliv se může státi, že v budoucnosti bude po případě nucen (jako ordinář) rozhodovat o žádosti habilitační jiného kandidáta. Situace je táž, jako bychom povolávali k posouzení technických projektů theoretického matematika nebo fysika. Kdyby však přece zdálo se záhodno, ponechati instituci soukromých docentů i pro technické školy, byla by nutna zásadní změna hab. řádu, uzpůsobená zvláštním poměrům na těchto školách. Ustanovení hab. řádu o podmínkách habilitace muselo by býti uvedeno v soulad s praxí, kterou zachovávají tyto vysoké školy a ministerstvo při navrhování a jmenování profesorů ryze technických oborů. Stačí-li pro kandidáta profesury zmíněných oborů průkaz výkonů praktických (vypracování a provedení projektů a pod.), musí stačiti i pro kandidáta habilitace z téhož oboru. Neboť jinak může se státi, že kandidát, jehož habilitační žádost musí býti odmítnuta pro nedostatek formální podmínky hab. řádu, o níž zde jednáme (vědecký spis), může býti napotom jmenován profesorem téhož oboru, ježto vyhovuje všem požadavkům praktickým. Nelze nahlédnouti, proč by hab. řád — předpokládajíc správnost nynější praxe při obsazování profesur technických oborů — neměl se v takovém případě spokojiti s průkazem vynikající praktické schopnosti kandidáta, doložené na př. projekty kandidátem vypracovanými a pod. Instituce soukromých docentů ztratila by tím ovšem svůj nynější výlučně vědecký ráz. Při takové změně bylo by arcí nutno pamatovati též na theoretické potřeby (disciplíny), které dle nynější organisace »přináleží« k vysokým školám technickým (mathematika, fysika atd.). Ukázala by se nutnost, ohraničiti přesně předměty theoretické, pro něž by patrně ustanovení nynějšího řádu hab. muselo i na dále platiti, leda že by si techniky přály i pro ně »praktické« matematiky, fysiky, geology, právníky atd., a předměty praktické. Profesorské sbory skládaly by se pak i oficielně ze dvou skupin členů: praktiků a theoretiků. Dlužno ostatně pamatovati i na předměty, jichž obsahem není věda, nýbrž umění (jako malířství) a konečně na takové, které theoreticky-vědecké pěstování dle své podstaty vylučují. Dle předpisu nynějšího hab. řádu jsou oba druhy disciplin z habilitace zásadně vyloučeny. Připustíme-li však de lege ferenda možnost habilitace praktika, není, jak se domnívám, zásadní překážky připustiti po případě i umělce. Co pak týče se předmětů, které dle své podstaty nehodí se pro habilitaci na vysokých školách, má habilitační norma pro vídeňskou

vysokou školu zemědělskou (nař. min. orby ze dne 31. července 1872 čís. 121.) ve svém §u 2. velice případnou normu, která ovšem dle podstaty věci platí i pro universitní hab. řád, ač v něm výslovně stanovena není: »Für Fächer, welche nicht Wissenschaft, sondern nur Kunstfertigkeiten zum Gegenstande haben, kann die Habilitierung nicht erfolgen.«

Uvedli jsme veškeré podmínky [kromě jedné velmi neurčité, o níž bude jednáno v oddílu b)], jež musí býti dány, aby bylo o žádosti kandidáta meritorně rozhodováno. A contr. plyne z toho též, co je nerozhodno pro dosažení veniae docendi. Jest to především státní občanství a pohlaví žadatele. Poněvadž postavení soukromého docenta není státním (veřejným) úřadem, a poněvadž požadavek rakouského státního občanství není v habilitační normě výslovně stanoven, mohou býti i cizozemci připuštěni k habilitaci. (Tak skutečně též dle praxe.) Poněvadž ani pohlaví žadatele nerozhoduje, je míti za to, že jsou ženy stejně připuštěny k habilitaci jako muži,*) pokud vyhoví nutným podmínkám (předpokladům); některé z těchto předpokladů jsou arcí ženám té doby nedosažitelné, jako na př. doktorát věd právních nebo theologie, a ne p ř í m o proto i habilitace pro tyto předměty. (Dokončení příště.)

Hovorna.

Nynější stav otázky universitního odkazu Kohnova.

Spor o universitní odkaz arcibiskupa Kohna prošel správním dvorem soudním. Stížnost do nepřijetí universitní nadace byla jako neodůvodněná zamítnuta. Nikdo, kdo zná tradice tohoto soudního tribunálu — a zejména ten ne, kdo si zapamatoval jeho rozhodnutí v otázce právní (ústavní) platnosti tak zv. annenského patentu, zrušivšího pomocí »nouzového práva státního« zemskou ústavu království Českého —, nemohl očekávati v této věci jiného rozhodnutí. Čekati od tohoto soudu překvapení, jde-li o nějakou cause célèbre s politickou příchutí, je vyloučeno; naopak může každý prostý čtenář denních listů, byť by neměl ani nejmenších juristických znalostí, v takovém případě již napřed na prstech si vypočítati, jak bude rozhodnuto, a jistě se nezmýlí. Juristického labužníka zajímá zde pak toliko způsob, jakým se tento tribunál z podobných situací vymotává. Nejúčinnějším prostředkem, jímž může správní soud odmítnouti meritorní spoluúčast na politické otázce konkrétního právního

*) § 12. hab. ř. mluví sice v jiné souvislosti výslovně jen o „mužích“ (srovn. o tom níže). Z toho nedá se však po mém soudu vyvoditi, že by chtěl zásadně ženy z habilitace vůbec vyloučiti. Pravdou arcí jest, že hab. řád na možnost habilitace žen vůbec nemyslel.